

Criminele Marokkaans-Nederlandse jongeren: typisch Nederlands fenomeen?

Maurice Crul

Frank Bovenkerk (2014) Marokkaan in Europa, crimineel in Nederland. Een vergelijkende studie. Den Haag: Boom Lemma. 300 pagina's, € 26,00, ISBN 9789462364806.

Er is de afgelopen tien jaar, mede onder invloed van Europees onderzoeksgeld, een explosie van internationaal vergelijkende studies ontstaan. Veel meer dan in de vorige eeuw worden patronen die we in Nederland vinden vergeleken met die in andere Europese landen. Dat is een goede ontwikkeling, omdat het ons weghaalt van wat Andreas Wimmer en Nina Glick-Schiller (2002) treffend het 'methodologisch nationalisme' noemen. Onderzoekers zijn, net als journalisten en beleidsmakers, gevormd door een nationaal raamwerk waardoor maatschappelijke vraagstukken door de eigen nationale lens worden beschouwd. Het is daarom belangrijk om via vergelijkend onderzoek uit de eigen nationale box te stappen om te zien wat specifiek is aan, of juist vergelijkbaar met, de Nederlandse casus. Frank Bovenkerk kiest, met zijn goed ontwikkelde gevoel voor spraakmakende onderwerpen, de oververtegenwoordiging van Marokkaans-Nederlandse jongens in de criminaliteit in Nederland als centraal onderwerp voor een Europees vergelijkende studie. De titel van het boek is trefzeker gekozen: *Marokkaan in Europa, crimineel in Nederland*. Deze titel suggereert dat de Nederlandse situatie een uitzondering vormt in Europa. Dat geeft meteen een interessante draai aan het debat. Zijn het de Marokkaans-Nederlandse jongeren die uitzonderlijk zijn ten opzichte van Marokkaans-Franse, Marokkaans-Belgische of Marokkaans-Duitse jongeren, óf is het Nederland dat uitzonderlijk is? Dat maakt nieuwsgierig naar de inhoud van het boek.

De zeer herkenbare en prettige schrijfstijl van Frank Bovenkerk – waarmee hij al vaak een pittig onderwerp toegankelijk maakte voor een breed publiek – kenmerkt ook dit boek. Bovenkerk versimpelt zijn verhaal niet, maar maakt ook de ingewikkeldere theoretische concepten uit de criminologie helder voor de leek. Hij bouwt daarbij zijn argument zorgvuldig op. Juist daardoor is de anticlimax voor de lezer groot. Gaandeweg het boek wordt duidelijk dat goed vergelijkbare gegevens over criminaliteit onder jongeren van Marokkaanse afkomst in de verschillende landen niet beschikbaar zijn. Bovenkerk eindigt het boek daarom met het opsommen van maar liefst vijftien mogelijke verklaringen zonder er een boven de ander te stellen. Op een bepaalde manier siert deze oplossing Bovenkerk ook. Hij gaat niet wild speculeren over wat de beste verklaring is. Maakt dit het boek als project tot een mislukking? Het antwoord op die vraag is een volmondig Nee.

Bovenkerks boek biedt in de zoektocht naar antwoorden wel degelijk een groot aantal nieuwe inzichten over een onderwerp waarover al zoveel is geschreven.

Bovenkerk laat ons ten eerste zien dat het debat over deze kwestie in andere landen niet of nauwelijks wordt gevoerd, of in ieder geval heel anders wordt ingekaderd. In geen enkel ander land is het onderwerp zo groot in het nieuws en is er zoveel onderzoek naar gedaan. Van alle landen lijkt er in Nederland ook het minst sprake van een taboe op het koppelen van etniciteit aan criminaliteit. Het roept de vraag op of Nederland met het radicaal afschaffen van dit taboe wel de juiste weg is ingeslagen. Op deze twee belangrijke vragen geeft het boek wel antwoord.

Aantallen en verhoudingen spelen een belangrijke rol. In Duitsland bijvoorbeeld is de Marokkaanse gemeenschap klein ten opzichte van de Turkse gemeenschap. Dat maakt hen vrijwel onzichtbaar: er is in de publieke opinie nauwelijks of geen aandacht voor Marokkaanse Duitsers. In Frankrijk gaat de aandacht uit naar de Algerijnse Fransen. Die spelen in het collectieve geheugen van Frankrijk een veel belangrijker rol. Het enige land waar jongeren van Marokkaanse afkomst een enigszins vergelijkbare rol hebben in het publieke debat is België.

Bovenkerk benadrukt daarnaast dat Marokkaans-Nederlandse jongeren niet altijd de negatieve lijstjes hebben aangevoerd. De jongeren van Surinaamse afkomst hadden eerder een soortgelijke rol in het publieke debat als de jongeren van Marokkaanse afkomst nu. De rol van groepen verandert dus door de tijd heen.

Heeft het feit dat er in Nederland zo veel, ook wetenschappelijke, aandacht is ons ook iets opgeleverd aan inzichten in de oorzaken van de oververtegenwoordiging van de Marokkaans-Nederlandse jongens in de criminaliteit? Bovenkerk somt alle mogelijke verklaringen op, van cultureel tot sociaaleconomisch. Ook gaat hij in een apart hoofdstuk uitgebreid in op de mogelijke gevolgen van etnisch profileren door de politie. Dankzij zijn achtergrond als criminoloog is dit veruit het meest interessante hoofdstuk. Met zijn kenmerkende helderheid legt Bovenkerk de fijne balans uit tussen effectief politieoptreden en etnisch profileren en geeft ons hiermee tevens belangrijke inzichten in de recente discussie in Amerika naar aanleiding van het doodschieten van zwarte jongeren door de politie. Als er in een buurt waar veel Marokkaans-Nederlandse jongeren wonen veel meer straatroven worden gemeld, dan ligt het vanuit het standpunt van effectief politieoptreden voor de hand dat de politie meer in die buurt gaat patrouilleren. Als de opgepakte daders vaker jongens zijn dan meisjes, dan ligt het voor de hand dat de politie zich tijdens patrouilles meer op de jongens richt. En als de daders vaak van Marokkaanse afkomst zijn, dan is het niet onlogisch dat zij die groep scherper op de korrel heeft. Kortom, het lijkt erop dat politie heel rationele keuzes maakt als het erom gaat potentiële daders te pakken. Er zijn echter twee grote problemen bij deze aanpak en Bovenkerk maakt die inzichtelijk. Ten eerste kan het zijn dat de politie door de focus (die op zich op harde feiten is gebaseerd) doorslaat en alleen nog maar mogelijk crimineel gedrag of zelfs alleen nog maar criminelen ziet als ze jongeren van Marokkaanse afkomst tegenkomt tijdens de patrouilles. Een fictief rekenvoorbeeld illustreert wat hier gebeurt. In de ene etnische groep rijden vier op de twintig jongens op een gestolen scooter en in de andere etnische groep rijden twee van de twintig jongens op een gestolen scooter. Van de eerste groep worden in de loop van een jaar vijftien jongeren aangehouden bij controles door

de politie, echter in de tweede groep maar vijf. De kans dat de jongeren van de eerste groep met een gestolen scooter worden aangehouden is daarmee onevenredig groot. Er rijden weliswaar twee keer zo veel jongeren uit de eerste groep op een gestolen scooter, maar hun pakkans is toch disproportioneel groot. Dat versterkt het idee bij de politie dat de eerste groep veel criminelere is dan in werkelijkheid het geval is. Het is goed mogelijk dat we in Nederland in een dergelijke zichzelf versterkende spiraal terecht zijn gekomen als het gaat om jongens van Marokkaanse afkomst en de politie.

Het tweede grote probleem bij de – negatieve – aandacht voor een specifieke etnische groep zijn de zware consequenties voor de niet-criminele jongeren uit die groep. De zestien niet-criminele jongeren uit de eerste groep worden immers veel vaker ten onrechte aangehouden dan de niet-criminele jongeren uit de andere groep. De enige tastbare oorzaak voor hun aanhouding is dat zij tot de gestigmatiseerde groep behoren, iets waar zijzelf niets aan kunnen veranderen. Rechvaardigt de oververtegenwoordiging van crimineel gedrag in hun etnische groep een dergelijk stigmatiserend gedrag van de politie? Bovendien kunnen er onvoorziene consequenties zijn. De persoon in kwestie heeft toevallig zijn legitimatie niet bij zich en voor hij het weet heeft hij zo toch ineens iets strafbaars gedaan. Een ander die zijn legitimatie heeft vergeten zal er nooit de consequenties van ondervinden, omdat hij nooit wordt aangehouden bij controles. Bovenkerk noemt geen onderzoek waarin wordt gekeken wat dergelijke politiecontroles doen met de niet-criminele jongeren van Marokkaanse afkomst. Het zou naar mijn idee een mooi en waardevol onderzoek voor een masterscriptie kunnen zijn.

Bovenkerk wijst in zijn conclusie de meest populaire verklaring voor de oververtegenwoordiging in de criminaliteit, dat het aan de ‘Marokkaanse cultuur’ ligt, resoluut van de hand. Hij stelt zelfs dat het gegeven dat Marokkaans-Nederlands jongens zo Nederlands zijn geworden eerder een verklaring zou kunnen zijn. De afwijzing van deze gangbare verklaring roept de vraag op naar alternatieve verklaringen. Daarvoor is een goede internationale vergelijking op basis van internationale data nodig. Het zou mooi zijn als een onderzoeker een poging zou doen om dit alsnog van de grond te krijgen. Door de etnische achtergrond constant te houden evenals de generatie (allemaal geboren in Europa) zou men kunnen kijken of de landencontext een verschil maakt. Een soortgelijk onderzoek naar verschillen in sociale mobiliteit onder Turkse tweedegeneratiejongeren in zeven Europese landen wees op het belang van verschillen in het schoolsysteem in die landen (Crul et al. 2012). Het onderzoek liet zien dat het vroegtijdige schoolverlaten in Nederland onder Turkse tweedegeneratiejongeren veel hoger ligt dan in veel andere landen. Bovenkerk noemt op pagina 18 ook de mogelijke link tussen vroegtijdig schoolverlaten en criminaliteit als hij zegt dat er recent een dalende trend is in criminaliteitscijfers onder Marokkaans-Nederlandse jongens: ‘In ieder geval lijkt het wel te helpen dat scholen het spijbelen strakker aanpakken dan voorheen en dat lastige leerlingen niet zomaar van school kunnen worden verwijderd zonder dat er een nieuwe school of een ander traject voor hen is geregeld.’ Deze cruciale opmerking vraagt om verder onderzoek. Het boek van Bovenkerk verklaart niet de titel ‘Marokkaan in Europa, crimineel in Nederland’, maar het biedt wel

waardevolle nieuwe inzichten over de gevolgen van de framing van etniciteit en criminaliteit.

Literatuur

Crul, M., J. Schneider en F. Lelie (2012) *The European second generation compared. Does the integration context matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Wimmer, A. en N. Glick-Schiller (2002) Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4): 301-334.